

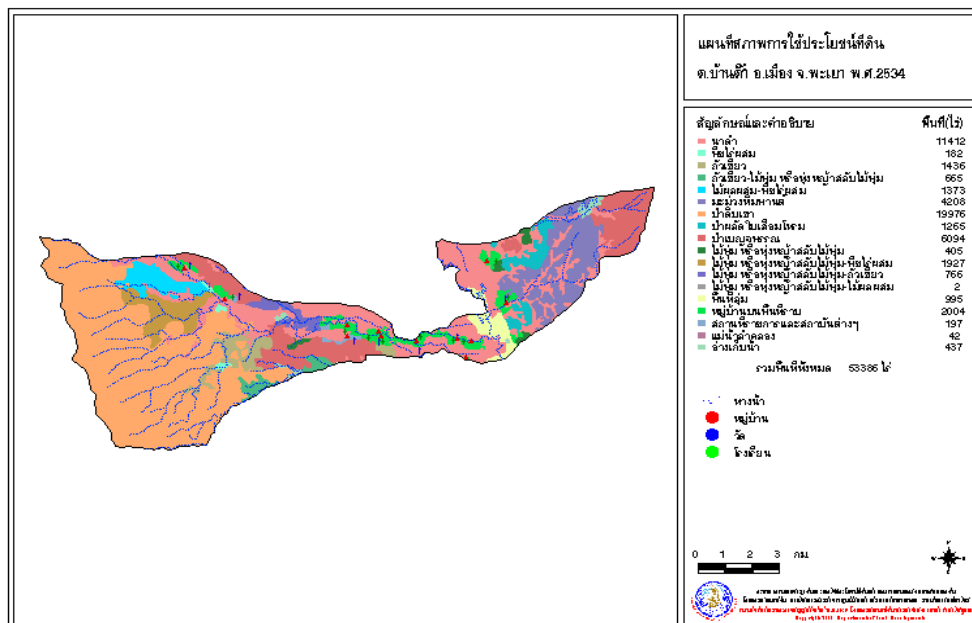
บ้านด้าม่อน ต. บ้านด้า อ. เมือง จ. พะเยา

ลักษณะทั่วไป

พื้นที่ตำบลบ้านด้าประกอบด้วยพื้นที่ป่าดิบเขา 37 % พื้นที่ป่าเบญจพรรณ 11 % ของพื้นที่ทั้งหมด และพื้นที่นาดำทั้งหมดร้อยละ 21 ของพื้นที่ทั้งหมด (แผนภาพที่ 12) ตำบลบ้านด้าประกอบด้วย 13 หมู่บ้าน พื้นที่ศึกษา หมู่ 12 จำนวนครัวเรือน 110 ครัวเรือน มีพื้นที่นาประมาณ 1500 ไร่ พื้นที่มากเป็นอันดับสองรองจากหมู่ 11 บ้านด้าพะแล พื้นที่นาโดยเฉลี่ยประมาณ 5-10 ไร่ สูงสุดประมาณ 25 ไร่ ลักษณะของพื้นที่เป็นที่นาดอน 100 % ตารางที่ 27 พื้นที่นาทั้ง 13 หมู่ กว่า 10000 ไร่ แหล่งน้ำธรรมชาติสำหรับการเกษตรได้แก่ฝายทุ่งโป่ง และฝายน้ำล้นน้ำด้าซึ่งอยู่ในหมู่ที่ 7 ซึ่งสามารถเลี้ยงทั้งหมู่บ้านสามารถปลูกกระเทียมและข้าวโพดหลังนาได้ และปริมาณน้ำที่ใช้สำหรับการเกษตรเพียงพอส่วนพื้นที่ดอนมีการปลูกมะม่วงและลำไย ที่นาในบริเวณพื้นที่ ม.1 ม. 2 ม.6 ม.12 ซึ่งเป็นพื้นที่ดินร่วน ส่วนที่นาดินเหนียวอยู่บริเวณ ม. 1 ม. 2 และ ม. 12

ระบบการเกษตร ต. บ้านด้า

- ข้าวนาปี เกษตรกรปลูกข้าวเหนียวพันธุ์กข 6 สำหรับบริโภค
- พืชไร่ ได้แก่กระเทียมปลูกหลังจากเก็บเกี่ยวข้าวนาปีประมาณต้นเดือน ม.ค.และเก็บเกี่ยวปลายเดือนมี.ค. - ต้นเม.ย.
- ข้าวโพดหวานเกษตรกรไม่มีการปลูกกระเทียมก็จะปลูกข้าวโพดหวานในช่วงเวลาดังกล่าว

แผนภาพที่ 12 ระบบฐานข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดิน ที่มา: กรมพัฒนาที่ดิน, 2543

ตารางที่ 27 คุณสมบัติพื้นที่นาดอนสมบูรณ์และไม่สมบูรณ์ บ้านด้าม่อน อ.บ้านด้า

	นาตอนสมบุรณ์		นาตอนไม่สมบุรณ์	
สัดส่วนของพื้นที่	70 %		30 %	
ลักษณะดิน	สมบุรณ์ ดินร่วนปนทราย		ไม่สมบุรณ์ ดินเหนียวสีเทา	
พันธุ์ข้าว	สัดส่วน	ผลผลิต (กก./ไร่)	สัดส่วน	ผลผลิต (กก./ไร่)
- กข 6	70 %	ไร่)	70 %	600
- มะลิ 105	30 %	600	30%	550
		550		

พันธุ์ข้าวที่เกษตรกรเคยใช้ พันธุ์ กำผาย ดอกบุญมา สันป่าตอง ข้าวชิว ข้าวหมยนอง ข้าวตาล กข 10 ปัจจุบันได้เปลี่ยนมาใช้พันธุ์ กข 6 และมะลิ 105 โดยการส่งเสริมของรัฐมากกว่า 15 ปี เนื่องจากให้ผลผลิตสูงกว่าและตลาดมีความต้องการ ส่วนพันธุ์ กข 6 ที่เป็นข้าวเหนียวสำหรับบริโภครสชาติดีกว่าพันธุ์เดิมที่เคยใช้

ปัญหา ในพื้นที่นาตอนสมบุรณ์และไม่สมบุรณ์มีปัญหาเหมือนกัน

- เกษตรกรกล่าวว่าพบโรคข้าวมากในปี 2544 และไม่สามารถแก้ไขได้คาดว่าผลผลิตจะลดลงประมาณ 10-15 % และพบโรคไหม้ทุกระยะระบาดในปี 2535 ทำให้ข้าวเสียหาย 100% แต่หลังจากนั้นไม่พบการระบาดของโรค
- ปัญหาน้ำท่วมในปี 2544 เนื่องจากฝนตกหนักทำให้ข้าวบางส่วนเสียหายแต่ไม่รุนแรงไม่มีผลต่อผลผลิต
- ปัญหาแล้ง เกษตรกรสามารถจำแนกฝนทิ้งช่วงได้เป็น 2 ระยะ
 - แล้งที่ 1 พบในช่วงหลังหว่านกล้าระยะนี้จะทำให้ต้นแคระแกรนกล้าเสียหายเนื่องจากต้องยึดระยะการปลูกเป็นกล้าอายุประมาณ 45 วัน โดยจะมีการหว่านปุ๋ย 16-20-0 หรือ 46-0-0 อัตรา 4-5 กก.ต่อพื้นที่ประมาณ 2 งานเพื่อแก้ปัญหาต้นกล้าข้าวไม่สมบุรณ์
 - แล้ง 2 เกิดขึ้นระยะข้าวตั้งท้องพบช่วงแล้งประมาณ 15 วัน เกษตรกรแก้ปัญหาโดยยกการผันน้ำจากสระหรือจากฝาย เคยพบปัญหาแล้งมากปี 2535 ซึ่งโดยทั่วไปถ้าแล้งธรรมดาจะมีผลกระทบต่อผลผลิตประมาณ 5 %

ตารางที่ 28 ปัญหาที่พบข้าวขนาดอนโอกาสและการแก้ปัญหาของเกษตรกร

ปัญหา	ระยะที่พบในข้าว	โอกาสพบ	วิธีแก้	%ผลผลิตลด
ปุ๋ย	หลังปักดำ	ทุกปี	ปลูกซ่อมใช้ยา	-
บัว	ตั้งท้อง	1 ปีใน 5 ปี	-	10-15 %
หนู	ตั้งท้อง	ทุกปี	ใช้ยา	-
หอยเชอรี่	ปี 44 ระบาดหนัก	รุนแรง ปี 44	-	-

การจัดการธาตุอาหาร

- เกษตรกรมีการใช้ปุ๋ยเคมี 16-20-0 หลังปลูกประมาณ 10 วัน (ระยะเริ่มแตกกอ) อัตรา 15 กก./ไร่ และ 46-0-0 แต่งหน้าระยะตั้งท้อง อัตรา 5-10 กก./ไร่ และเกษตรกรบางรายมีการใช้ปุ๋ยสูตร 13-13-21 ผสมกับปุ๋ย 46-0-0 อัตราที่เท่ากัน รวมแล้วประมาณ 5-10 กก./ไร่ในระยะข้าวตั้งท้อง อัตราการใช้ปุ๋ยเคมีขึ้นอยู่กับปริมาณของฝนถ้าฝนตกดีสมบรณ์การใช้ปุ๋ยลดลง เช่นในปี 2544
- ปุ๋ยคอก เนื่องจากเกษตรกรในพื้นที่ศึกษาไม่กลุ่มเลี้ยงวัวและมีการเลี้ยงวัว ประมาณ 70-80 % ของครัวเรือนดังนั้นเกษตรกรส่วนใหญ่จึงนำเอาปุ๋ยคอกใช้ในทีนาหลังการไถ เดือน เม.ย. -พ.ค. อัตราที่ใช้ประมาณ 5-10 กระสอบ/ไร่ (กระสอบละ 10 บาท)
- เกษตรกร 1 รายได้ทดลองปลูกโสนในนาข้าวพบผลเป็นที่น่าพอใจต้นสูงประมาณ 100 ซม. ในระยะไถกลบ ซึ่งระบบการปลูกข้าวในพื้นที่นี้สามารที่จะใช้พืชบำรุงดินเพื่อเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดินได้ เนื่องจากเกษตรกรจะทำการไถพรวนพื้นที่ประมาณเดือนเพื่อหว่านปุ๋ยคอก เม.ย. และจะไถอีกครั้งเพื่อกำจัดวัชพืชตั้งนั้นในช่วงเวลาดังกล่าวผสมนอ์ฟริกกันน่าจะเป็นพืชตระกูลถั่วที่สามารถเข้ากับระบบการผลิตของเกษตรกรได้
- ถั่วพุ่มเกษตรกรได้เริ่มใช้ถั่วพุ่ม จากการแนะนำของหน่วยงานส่งเสริมของเกษตรกรตำบลในปี 2543 แต่ประสบปัญหาเนื่องจากน้ำท่วมขังในช่วงเวลาดังกล่าวจึงทำให้ต้นเน่าตาย ประมาณเดือน พ.ค.
- นอกจากนี้แล้วเกษตรกรได้มีการใช้ปุ๋ยมูลค่างควาแต่ก็ไม่แพร่หลาย และปุ๋ยน้ำสกัดชีวภาพได้แนะนำจากเกษตรกรตำบลในโครงการกรมส่งเสริม (โรงเรียนเกษตรกร) ในปี 2544

ข้าวในเศรษฐกิจชุมชน

- เกษตรกรมีรายได้จากภาคเกษตรประมาณ 90 % ของครัวเรือนเกษตรกรโดยจากการปลูกข้าว กระเทียม ข้าวโพด และอาชีพเสริมจากการเลี้ยงวัว (33 ครัวเรือน ใน 110 ครัวเรือน) และเลี้ยงหมู 6 รายในหมู่ 12 มีการเลี้ยงวัวประมาณ 200-300 ตัว (4-30 ตัว/ครัวเรือน) ปี 2544 มีการจัดตั้งกลุ่มเลี้ยงวัว และนอกภาคเกษตรจากการรับจ้างทั่วไป ใน อ. เมือง จ. พะเยา โรงงานผลไม้และผักกระป๋อง อาชีพเย็บรองเท้า เจียรนัยพลอยในหมู่บ้าน (4-5 ครัวเรือน) และการทำจักสานกระเป่าจากผักตบชวา
- เกษตรกรทุกครัวเรือนมีฉางข้าวเป็นของตนเอง และมีฉางข้าวของหมู่บ้านสามารถเก็บได้ประมาณ 2000 กก. ได้มีการจัดตั้งขึ้นในปี 2544 ในโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์เพื่อชุมชนซึ่งมีสมาชิกจำนวน 27 ราย
- กลุ่มเกษตรกรในหมู่บ้านเป็นสมาชิกธนาคารข้าวเปลือกปี 2542 พันธุ์ข้าว กข 6 โดยปีแรกสมาชิกมีการรวมหุ้นข้าวหุ้นละ 50 กก. การกู้ยืมข้าวคิดดอกเบี้ย 13 % ต้องคืนข้าวภายใน 1 ปี วัตถุประสงค์ของการยืมของสมาชิกทั้งเพื่อขายและบริโภค
- เกษตรกรส่วนใหญ่จะขายข้าวให้กับพ่อค้าในหมู่บ้าน ผลผลิตข้าวสัดส่วนของครัวเรือนการบริโภค : การขาย.....%
- ค่าจ้างแรงงานปลูก 150 บาทแรงงานขาย ส่วนแรงงานหญิงจะจ้างในการนวด 150 บาท หญิง ส่วนเก็บเกี่ยวและปลูกโดยทั่วไปแรงงานหญิง 100 บาท/วัน

แหล่งเมล็ดพันธุ์

- ศูนย์ขยายพันธุ์พืชที่ 8 จ. พะเยา และศูนย์วิจัยข้าวพาน จ. เชียงราย มีการซื้อเมล็ดพันธุ์ทุกปี 90 % ของเกษตรกร
- แลกเปลี่ยนเพื่อนบ้าน 5-10 %

เกษตรกรกล่าวว่าปัจจุบันได้เลิกเก็บเมล็ดพันธุ์เองเนื่องจากข้าวเป็นโรคถอดฝักดาบมาก เลยมีการเปลี่ยนโดยการซื้อเมล็ดพันธุ์จากศูนย์วิจัยข้าวพาน จ. เชียงราย และศูนย์ขยายพันธุ์พืชที่ 8 จ. พะเยา

โอกาส

- ข้าวโดยทั่วไปผลผลิตปานกลาง ปัญหาแล้งในพื้นที่ไม่รุนแรง มีโอกาสเพิ่มผลผลิตข้าวโดยการใส่ปุ๋ยบำรุงดินตระกูลถั่วหรือมีการใช้ปุ๋ยคอก

- โอกาสในการแปรรูปข้าวเปลือกเป็นรูปข้าวกล้องหรือข้าวสารเนื่องจากการเลี้ยงสัตว์และมีคางข้าวของหมู่บ้าน
- โอกาสการทำงานนอกฟาร์มสามารถสนับสนุนเกิดรายได้เพิ่มขึ้น จากการรับจ้างทำจักสานผักตบชวา